

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

Jane Trygg-Kaipiainen (toim.)
Paikallishistorian kustantamo

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

Jane Trygg-Kaipiainen (toim.)

Paikallishistorian kustantamo

Suomen tietokirjailijat ry on tukenut tätä kirjahanketta

Paikallishistorian kustantamo

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

© 2023 Jane Trygg-Kaipiainen

Taitto: Marjatta Björknäs

Kansikuva: Jane Trygg-Kaipiainen

Takakannen kuva: Hans Björknäs, Jane Trygg-Kaipiainen

ISBN: 978-952-80-2106-3

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

Sisällysluettelo:

Esipuhe	8
Mustasaari	10
Kylät kartalla	12
Anixor	14
Björköby	18
Böle	25
Helsingby	32
Puntainen	41
Iskmo	45
Grönvik	51
Jungsund	54
Kalvholm	62
Karkkimala	66
Karperö	76
Kaukaluoto	89
Koivulahti	94
Koskö	106
Martoinen	128
Merenkurkun Norrskär	134
Miekka	142
Munsmo	148
Petsmo	158

Raippaluoto	166
Riimala	173
Sepänkylä	181
Singsby	197
Sulva	205
Söderfjärden	224
Söderuddenin saaristo	230
Taurila	238
Tuovila	246
Tölby	267
Vallgrund	287
Norra Vallgrund	303
Södra Vallgrund	310
Vallvik	321
Vassor	328
Kuni	342
Veikkaala	347
Vikby	361
Voitila	377
Västerhankmo	389
Österhankmo	401
Lähteet	420

Esipuhe

Olen saanut pian 40 vuotta Mustasaassa asuneena kuulla lukemattomia kertoja, että Mustasaari on kylien kunta. Lähtökohtana tähän kirjoitushankkeeseeni on ollut muualta muuttaneen halu tutustua ihan jokaiseen Mustasaaren kylään ja halu antaa kylän puhua puolestaan. Olen poiminut omasta mielestäni mielenkiintoisimmat ja kuvaavimmat tiedot kyläläisten kokoamista ja laajuudeltaan hyvin erilaisista ruotsinkielisistä kylähistoriikeista. Toisista kylistä on kirjoitettu enemmän kuin toisista, ja jotkut naapurikylät ovat kovasti toistensa kaltaisia. Vaikka samoja asioita olisi saattanut esiintyä useassa kylässä, jokaiselle kylälle on kuitenkin varattu kirjassa oma lukunsa. On hyvä huomata, että nimistön kirjoitusasu on vaihdellut eri aikoina. Olen käyttänyt lähteissä esiintyneitä mahdollisesti rinnakkaisiakin nimiä. Tämän lisäksi oman eksoottisen lisänsä tekstiin tuovat nimistön paikallismurteiden sanat.

Projektini on ollut suuri seikkailu, jonka lopputulos antaa muillekin mahdollisuuden tutustua syvemmin Mustasaaren kyliin. Olen iloinen siitä, että kolmen vuoden tutkimusmatka saa päätöksensä juuri Mustasaaren juhluvuotena. Onnea juhlivalle Mustasaarelle! Toivon, että kirjan sisältö auttaa mustasaarelaisia ja muitakin ymmärtämään paremmin laajan kuntamme kylien erilaisuutta ja sen vaikutuksia asukkaidensa elämään.

Kiitos puolisololleni Harrille, joka on koko ajan kannustanut ja auttanut keksimään ratkaisuja ongelmakohdissa. Olemme yhdessä kiertäneet Mustasaaren kyliä valokuvaamassa erilaisia mielenkiintoisia kohteita. Kiitos myös ystävälleni Harri Koivistolle, joka on uskonut kirjan valmistumiseen ja tarjonnut apuaan monessa kohtaa. Kiitos Elina Viisteensaarelle tekstin tarkastamisesta. Kiitos Leif Ingmanille ja Lotta Flemmingille toimimisesta oppainani tutustuessani kylien salaisuuksiin. Kiitos Göran Ahlbäckille hänen sukunsa arkiston avaamisesta.

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

ta minulle. Kiitos Marjatta ja Hans Björknäsille arvokkaan aikansa uhraamisesta kirjan taittoon. Kiitos Mustasaaren kunnalle luvasta saada käyttää juuri tätä teosta varten muokattua karttaa. Kiitos niille monille, jotka ovat antaneet hyviä vinkkejä ja muilla tavoilla auttaneet pääsemään hankkeessa eteenpäin. Kiitos kaikille kylähistoriikkien kirjoittamiseen osallistuneille, jotka ovat keränneet tietoja omista kylistään ja siten tarjonneet minulle materiaalin työskentelyyni. Ja kiitos Suomen Tietokirjailijat ry:lle, joka myönsi minulle apurahan Mustasaaren kymmenien kylien kirjan kirjoittamiseen.

Mustasaassa syyskuussa 2023

Jane Trygg-Kaipiainen

Mustasaari

Mustasaaren kunta sijaitsee Pohjanmaan rannikolla Vaasan naapurina. Mustasaari on aikojen kuluessa tarkoittanut erisuuruisia alueita. Nykyinen kunta muodostettiin 1973 liittämällä yhteen viisi pienempää ruotsinkielistä kuntaa: Björköby, Koivulahti, Mustasaari, Raippaluoto ja Sulva, ja samassa kuntaliitoksessa osia Mustasaaren ja Sulvan alueista liitettiin Vaasaan.

Nimeä Mustasaari on käytetty sekä suomeksi että ruotsiksi pitäjän nimenä vuodesta 1423, kunnes vasta vuonna 1927 otettiin käyttöön ruotsinkielinen nimi Korsholm. Kirkollisen hallinnon yhteydessä Korsholm-nimeä on käytetty jo vuodesta 1348.

Kun tarkastellaan Mustasaaren kylien historiaa, avainsana on muutos. Tämä muutos on ollut konkreettisempi kuin historialliset muutokset sisämaan kylissä, koska vuosisatojen kuluessa tapahtunut maankohoaminen on muuttanut maiseman aivan toiseksi, ja se muuttaa maisemaa edelleen. Se on kuronut Kyrönjoen suiston, laajentanut ja yhdistänyt merenrannan saaria mantereeksi ja kaventanut laajatkin selät ja salmet aina vain pienemmiksi vesiväyliksi ja uomiksi, jopa ihan nykyisiksi puroiksi ja ojiksi. Paikkojen nimistössä ovat säilyneet vielä muinaiset ulapat, niemet, saaret ja salmet.

Useat kylät ovat alun perin syntyneet saarille ja Kyrönjoen suistoon ja siten sijainneet meren rannalla, kuten monen kylän merellinen ruotsinkielinen nimi jo kertoo. Maankohoamisen seurauksena monet kylät ovat nykyään Kyrönjoen rannoilla. Toisten kylien lähistöltä meri on puolestaan jo kaikonnut kilometrien päähän maankohoamisen ja vesialueiden kuivatustoimien seurauksena.

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

Kalastus oli veden lähellä asuville tärkeä elinkeino varhaisempina vuosisatoina. Kylien suolaisen meren pyyntialueilla pyydystettiin yleisesti myös hylkeitä. Myöhemminkin maata viljelevien ihmisten piti toimeen tulla kalastuksen täydentäen elantoaan kalastuksella, ja kalastusalueet oli tarkkaan määritelty kylien välillä. Niistä käytiin myös kiistoja varsinkin maankohoamisen madaltaessa vesialueita, ja ratkaisua haettiin oikeudesta. Vähitellen maatalous kehittyi, ja teollisen toiminnan yleistyessä ilmaantui muitakin tapoja ansaita elantonsa.

Kun kaikkea tarmoa ei enää tarvittu elannon hankkimiseen, aikaa riitti myös erilaiseen aatteelliseen työhön ja yhdistystoimintaan. Pikkuhiljaa kyliin syntyi erilaisia palveluita. Kylistä on historian lisäksi kerrottavana tarinoita merkittävistä ja mielenkiintoisista ihmisistä, rakennuksista, nähtävyyksistä ja joka kylän omista erityisistä asioista.

Kylästä on erilaisia määritelmiä. Tässä kyläkirjassa käytetään laiveinta mahdollista: kyläksi katsotaan myös kaikki taloryhmät, joita sen asukkaat pitävät kylänä, kunhan siellä on ollut jonkinlaisia palveluita.

Tilastokeskuksesta löytyy vain muutamalle kylälle erillinen asukasmäärä, sillä monissa tapauksissa kylien asukasmäärät on laskettu yhteen. Toisia kyliä näissä tilastoissa ei ole huomioitu lainkaan. Kyläraajat sisältävä kartta oli myös mahdoton toteuttaa, eikä siksi voida ilmoittaa kylien pinta-alaakaan.

Mustasaari

Kylät kartalla

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

Mustasaaren kunnan omistamaa kartta-pohjaa on kirjoittajan toivomuksesta täydennetty vastaamaan tässä kirjassa esiteltäviä kyliä.

Anixor **(”Anikka-saari”)**

Kunnanosa:

Itäinen Mustasaari, yksi Jokikylistä.

Asukkaista:

1600-luvulta lähtien kylässä on asunut sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Isonvihan aikana 1713–1721 monet tilat tyhjenivät niiden omistajien kuoltua Napuen taistelussa Isossakyrössä tai kun heidät oli viety vankeina muualle. Monet olivat paenneet Ruotsiin.

Luonnehdinta:

Anixor on pieni rauhallinen maaseutukylä Kyrönjoen rannalla.

Historiaa:

Kylän nimi mainittiin asiakirjoissa jo 1400-luvun lopulla. Anixorin kylää pidettiin köyhimpänä koko Mustasaaren pitäjässä, koska siellä oli vain vähän peltomaata. Kylässä oli vain kaksi verotettavaa tilaa, Flemming ja Lalle. Molemmat manttaalitilat sijaitsivat 1600-luvulla edelleen Kyrönjoen saarella. Kylästä pääsi silloin merelle, ja sen kalavedet arvioitiin melko hyviksi syksyisin ja keväisin. Kylän metsät ja laidunmaa arvioitiin samaten melko hyviksi. Siihen aikaan koko peltomaa muodostui korkeimmilla mäkipaikoilla sijaitsevista peltotilkuista. Anixor oli tuolloin pääasiassa kalastajakylä, joten verot maksettiin kalassa. 1700-luvun puolivälin jälkeen suuret alueet joen rannalla olivat kosteikkoja. Metsäalueillakin oli laajoja soita, jotka vähitellen saatiin viljelyyn maankohoamisen ja kuivatuksen avulla. Kytöä poltettiin yleisesti vielä pitkälle 1800-luvulle. Flemmingin ja Lallen tilat velvoitettiin ylläpitämään muutaman muun viljelijän kanssa ruotusotilasta 1700-luvun jälkipuoliskolla. Ruotu oli

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

Suosittu kuvauspaikka on näkymä Skatilan sillalta Anixorin niemelle.

Anixorin Lallen tila. Tilalla toimii nykyisin mehustamo.

Mustasaaren kylähistoriikkien kymmenet kylät

numeroltaan 10. Suomen sodan aikana 1808 Anixorissa poltettiin Flemmingin tilan talot. 1850-luvulla venäläinen sotajoukko oli sijoitettu kylään.

Kulkuyhteydet:

Ennen kuin Kyrönjoen yli oli rakennettu Skatilan silta 1905, Anixorista mentiin joen yli Taurilaan pitkin pukkien päällä olevaa puusiltaa, joka nostettiin ylös syksyisin ja laitettiin takaisin keväisin. Talvella joen yli pääsi jäätä pitkin. Liikenne oli merkittävää, koska Erik Flemmingillä oli tilallaan kauppa 1800-luvun lopulla.

Hallintoa:

Anixorin, Martoisten ja Veikkaalan metsät olivat näiden kolmen kylän yhteisomistuksessa. Anixor, Martoinen ja Veikkaala ovat pitäneet yhteisiä kyläkokouksia, joissa on päätetty yhteisistä asioista, kuten yhteisen koulun perustamisesta. Kaksi Fleming-sukuista miestä on toiminut lautamiehinä. Kylän yhteisalueita hallitaan yhdessä Martoisten ja Veikkaalan kylien yhteismaiden kanssa.

Elinkeinoja:

Kalastajakylä muuttui vähitellen maanviljelyskyläksi, kun uusia pelloja raivattiin 1700- ja 1800-luvuilla. Anixorissa viljeltiin 1950–1960-luvuille asti, mutta silloin tilat oli lohkottu niin pieniksi, että pelkällä maanviljelyllä ei pärjännyt. Siitä oli tullut sivutoimista. Kylässä oli Lallen panimo. Nykyisin kylässä toimii Lallegårdin mehustamo.

Yhdistyksiä:

Pienen Anixorin kylän asukkaat ovat kuuluneet muiden Jokikylien yhdistyksiin.

Ihmisiä:

Erik Abrahamsson Flemming oli sotilaslääkärinä Suomen sodassa. Hän kuoli pataljoonanlääkärinä Värmlannin rykmentissä.

Gustav Edvard Cederlöf perusti Lallen panimon 1853. Koulun hyväntekijä Vilhelm Johansson Flemming lahjoitti 3200 mk ja kirjoja kansakoululle 1882. Kauppias Erik Flemming lahjoitti myös kirjoja kansakoulun kirjastoon.

Rakennuksia:

Panimorakennus paloi 1915, mutta asuinrakennuksessa toimi Lalli vilohem -ni-

Olen saanut pian 40 vuotta Mustasaassa asuneena kuulla lukemattomia kertoja, että Mustasaari on kylien kunta. Lähtökohtana tähän kirjoitushankkeeseeni on ollut muualta muutaneen halu tutustua ihan jokaiseen Mustasaaren kylään ja halu antaa kylän puhua puolestaan. Olen poiminut omasta mielestäni mielenkiintoisimmat ja kuvaavimmat tiedot kyläläisten kokoamista ja laajuudeltaan hyvin erilaisista ruotsinkielisistä kylähistoriikeista.

Projektini on ollut suuri seikkailu, jonka lopputulos antaa muillekin mahdollisuuden tutustua syvemmin Mustasaaren kyliin. Olen iloinen siitä, että kolmen vuoden tutkimusmatka saa päätöksensä juuri Mustasaaren juhluvuotena. Onnea juhlivalle Mustasaarelle!

9 789528 021063